תורה אור

ובקש להפקירו לעניים אמרו לו תלמידיו רבי כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו *מאן חבריך רבן יוחנן בן זכאי, טעמא דנמנו הא לא נמנו לא מאי ואומר ה"ק מכדי כתיב °היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה °לך אמור להם שובו לכם לאהליכם למה לי שמע מינה כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו וכי תימא למצות עונה הוא דאתא ת"ש °במשוך היובל המה יעלו בהר: מכדי כתיב °גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא, במשוך היובל למה לי שמע מינה דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו וכי תימא הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן לא ת"ש כרם רבעי והא כרם רבעי דרבנן וקאמרי ליה כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו וכי תימא ביצה נמי אמנו עלה רבן יוחנן בן זכאי ושריוה, בי אמנו אעדות אביצה לא אמנו, א"ל אביי אטו ביצה במנין מי הואי, ביצה בעדות תליא מלתא אתסר עדות אתסר ביצה, אשתרי עדות אשתרי ביצה, רב אדא ורב שלמן תרוייהו מבי כלוחית אמרי אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מ"ט: מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביום טוב שני השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד שתי קדושות הן והשתא קדושה אחת היא, אי הכי עדות נמי לא נקבל מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא קבלנו עדות החדש כל היום כולו השתא נמי נקבל: הכי השתא התם *עדות מסורה לב"ד, ביצה לכל מסורה רבא אמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה *שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש ואמר רבא *הלכתא כותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא

אמר

להפקירו לעניים. שילקטוהו הם ויעלוהו לירושלים ויאכלוהו שם שהיה עליו טורח להעלות שם הפירות: **כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו**. לפדותו ולהעלות דמיו ואע"ג דלאחר חורבן הוה קסברי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא וצריך להעלות הפירות או הדמים: **טעמא דנמנו הא לא נמנו לא**. ואע"ג דממילא ליתא לתקנתא קמייתא דהא כדי לעטר שוקי ירושלים הוא דהוה וכיון דחרבה מה לנו לעטרה לצורך האכרים, ואפילו הכי צריך מנין: **מאי ואומר**. כלומר כיצד אנו למדין מן המקרא הראשון שלמה נאמרו שנים: **ה"ק**. כך למד מן הראשון מכדי כתיב "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה" ומאיליה איסתרו בתשמיש לאחר שלשה ימים שקבלו את התורה למה ליה למהדר ולמיתן להו רשות לשוב לאהליהם דהיינו תשמיש: **ש"מ**. הואיל וקודשא בריך הוא אסר בעי למשרייה הוא גופיה בהדיא וה"ה לכל דבר שבמנין: **וכי תימא**. כלומר וקרא "דבמשוך היובל" דיליף הנא מיניה להכי הדר ביה ויליף מהתם דהכי קאמר לך וכי תימא דהאי "שובו לכם" לאו למשרי תשמיש דהא ממילא ומשתרי אלא לצוותן לשוב במצות המלך על כרחן שלא נגרוע עונת נשותיהן: **ת"ש**. מהכא "במשוך היובל" שימשוך {כשהסתלק שכינה מן ההר} ויאריך התוקע את קולו כמנהג התוקע באחרונה. לשון אחר "במשוך היובל" שימשוך התוקע מלתקוע והכי מפרש לה במכילתא במשוך היובל בפסוק היובל: **מכדי כתיב**. בלוחות האחרונות ואיש לא יעלה עמך וגו' (שמות לד) מסיפיה דקרא יליף "אל מול ההר ההוא" כל זמן שהוא בהויית קדושתו שהשכינה עליו אסור אבל נסתלק שכינה מותר שמעינן ממילא למה ליה לאדכורי שריותא בהדיא בלוחות הראשונות ולמימר נסתלקה שכינה "המה יעלו" והלא לא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד אחד בחדש שהוקם המשכן ועד בעשרים באייר שנעלה הענן והיה לו ללמוד היתר כשמסתלק "מאל מול ההר ההוא" ובמסכת תענית (דף כא:) נמי מההוא קרא ילפינן דתניא רבי יוסי אומר לא מקומו של אדם מכבדו אלא הוא מכבד מקומו שכל זמן שהשכינה היתה בהר אמרה תורה "גם הצאן והבקר אל ירעו וגו'" נסתלקה שכינה אמרה תורה "במשוך היובל המה יעלו בהר" הלכך למה ליה לכתוב בהדיא "המה יעלו" ולא איסתרי ממילא מדוקיא דההר ההוא ש"מ צריך מנין אחר להתירו כו': **הני מילי בדאורייתא**. באיסור שילא מפי הגבורה הוצרכו לשמוע היתר מפיו אבל במנין דרבנן לא בעינן שריותא בהדיא אלא מכללא: **ת"ש כרם רבעי**. דהא דהוצרך להעלות פירות עצמן במהלך יום דרבנן הוא וקא בעי מנין ואע"ג דאיכא למשרייה מכלל: **וכ"ת ביצה נמי וכו'**. השתא הדר רב יוסף לאסוקי מלתא דאמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה: **ביצה במנין מי הואי**. כלום הוזכרה במנין הראשון לאוסרה: **מהרה יבנה בית המקדש**. ותחזור תקנה ראשונה שלא לקבל עדות אלא עד המנחה: **מסורה לב"ד**. אין נזקקין להם אלא ב"ד והם יודעין טעמו של דבר ולא יטעו: **לכל מסורה**. ליד הכל היא באה ואין הכל בקיאין לישאל וסומכין על מנהגן: **מי לא מודה כו'**. אע"ג דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון ואפילו באו עדים לאחר המנחה אבל מלעשות י"ט שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה:

אמר

ובקש ר' אליעזר להפקירו לעניים. וא"ת אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא א"כ מה הרויחו עניים בזה הא הוו צריכין לפדותו קודם אכילה שהרי לא היה חומה לירושלים ולא היו יכולין לאכלו בשום מקום רק לפדותו קודם אכילה וי"ל לפרש"י ניחא דפי' קדושה ראשונה אליבא דרבי אליעזר קדשה לעתיד לבא א"כ יכולין העניים להביא פירות לירושלים ולאכלן שם בלא פדייה אי נמי אפילו ס"ל לא קדשה לעתיד לבא מ"מ היו מרויחין העניים דהא הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ואפילו לכתחילה בזמן הזה כדאי' בערכין (דף כט.*): **מכדי** כתיב גם הצאן והבקר אל ירעו וגו'. פירוש מכדי כתיב אל מול ההר ההוא דמשמע כל זמן שהוא בהוייתו בקדושה ששכינה שרויה עליו דוקא אסור אבל נסתלקה שכינה מותר וא"כ במשוך היובל למה לי וא"ת והא אל מול ההר ההוא בלוחות אחרונות כתיב ובמשוך היובל נאמר קודם לכן בלוחות הראשונות ואי לא במשוך היובל לא שמעינן שריותא בלוחות הראשונות ופירש בקונטרס שלא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד יום שהוקם המשכן ועד בעשרים באייר בשנה השנית שנעלה הענן וא"כ שריותא דבמשוך היובל לא הוי עד שנה שניה ואז נאמר כבר אל מול ההר ההוא דמשמע מינה שריותא כדפי' כך שיטת הקונטרס ודוחק הוא דהא במשוך היובל משמע שנה בו ביום דמתן תורה הותרו לעלות כשימשוך היובל שלא היו קולות רק בלוחות הראשונות בסיון וא"כ ליכא למימר שריותא דבמשוך היובל לא היה עד השנה שניה ועוד כיון דמההוא משתמע היתר בהדיא כדפרי' א"כ אין צריך מנין אחר להתירו מידי דהוה אחרמות לאחר הזמן כדפרישית לעיל לכן נראה לי ה"פ ת"ש במשוך היובל וכו' למה לי והלא בלאו הכי יש להתיר מסברא דהא לא אסר להם לעלות אלא משום שכינה וא"כ ממילא משתריין כשנסתלקה השכינה והא דקאמר מכדי כו' זהו שלא תאמר דבמשוך היובל אתי למשרי כשיפסקו הקולות אע"פ שלא נסתלקה שכינה עדיין והאי התירא לא הוה שמעינן ממילא מסברא והשתא לא תפשוט מידי הא לא אפשר לומר דמכדי כתיב גם הצאן והבקר אל ירעו בלוחות האחרונות אע"פ שלא היה שם קולות ומסתמא ה"ה כמידברות הראשונות שנאסרו כל זמן ששכינה בהר אפילו כשיפסקו הקולות כמו באחרונות א"כ במשוך היובל לא בא להתיר (אלא) כשיפסקו הקולות (*שנסתלקה) שכינה והאי התירא שמעינן ממילא מסברא אלא שמע מינה שצריך מנין אחר להתירו:

מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי כו' דהיום קדש ולמחר קדש. וא"ת והא הוא עצמו תקן לקבל עדות החדש כל היום ופי' הקונטרס הני מילי לענין שמונין המועדות מיום הראשון ואפילו באו לאחר המנחה אבל מלעשות יום שני קדש לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה וקשה דמנין ליה הך סברא דתקינו לענין מועדות לחוד הא לענין יום טוב הוי יום שני נמי קדוש וא"כ תהא הביצה אסורה ואימא כיון שהתקין שיהו מקבלין כל היום א"כ כשהיו עושין שני ימים הם מספק ושתי קדושות נינהו וביצה מותרת לכך נראה כפירוש ר"ח דגרס מי לא מודה שאם לא באו כו' ומ"מ קשה דכיון שלא באו א"כ היו שני ימים מספק וא"כ שתי קדושות נינהו וביצה מותרת וי"ל דה"פ שאם לא באו עדים עד סמוך לחשכה ומיד התחיל ולא היה שהות ביום כדי לקבל עדותם ומ"מ היו יכולין לעשות מעט מלאכה ולא היו עושין אלמא דקדושה אחת נינהו והא דאמר התקינו שיהו מקבלין עדותן כל היום היינו היכא דבאו עדים ביום או קודם המנחה או לאחר מיד והשתא דאתית להכי אין למחוק גרסת הספרים אם באו עדים וכו' כדפי' ומ"מ יש ליישב *פרש"י ודקשיא לך מנא ליה הך סברא ה"פ מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי וכו' כגון קודם חורבן דהוי קדושה אחת ואם כן גם לאחר חורבן נמי כשהיו עושין שני ימים כמו קודם חורבן הם קדושה אחת:

מימות

[ר"ה לא:]

[יבמות כב.]

עירובין נט.

[לעיל ד:]

[וע"ע תוס' ר"ה לא: ד"ה ובקש ותוס' מגילה י: ד"ה דכ"ע ותוס' שבועות טז. ד"ה דכ"ע ותוס' חגיגה כג: ד"ה עמון]

[נ"ל אלא כשנסתלקה]

נ"א יש ליישב פר"ח דגרס אם לא באו כו' ור"ל אם לא באו כלל ביום שלשים והקשית לך א"כ היה שני ימים מספק כ"ש מי לא מודה כו'

* * *

רבינו חננאל

ואמרו לו תלמידיו לר' אליעזר כבר נמנו חבריך והתירו לפדותן בכל מקום. טעמא דנמנו הא לא נמנו לעולם באיסורו עומד ואע"ג דהיא תקנה דרבנן כו'. רב אדא ורב שלמן. וכן אמר רבא אף מתקנת ריב"ז [ואילך ביצה אסור'*) מי לא מודי שאם לא באו עדים עד הערב שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. הנה תמצא לריב"ז] נמי ב' י"ט כי האי גוונא כי הן קדושה אחת ש"מ שאפילו בני א"י צריכין להיות עושין ר"ה ב' ימים. אמר רבא הלכתא כרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא כבר פירשנוהו למעלה:

*) עי' בתוס' כאן ד"ה מי לא מודה מה שהקשו על פי' רבינו כ"ה.